

SİYASET VE ETİK KURAMLAR İLİNTİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

An Assessment on the Connection between Politics and Ethics

Merve BAHADIR

Bilim Uzmanı, Gümüşhane Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
mervebahadir2242@gmail.com

Nihat YILMAZ

Prof. Dr.; Gümüşhane Üniv., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
nihatts@gumushane.edu.tr

Özet

Etik kaygılardan yoksun bir siyaset buhrana yol açar. Geçmişte ve günümüzde siyasal alanda yaşanan pek çok sorunun temelinde etiğin göz ardı edilmesi vardır. Bu durum siyasette etiğin ne kadar önemli olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Antik Yunan'dan beri siyaset ve etik üzerine gerçekleştirilen tartışmalar ciddi görüş farklılıklarını da beraberinde getirmiştir. İyinin ve doğrunun ne olduğu, nasıl yaşanılması gerektiğine yönelik farklı görüşler etik kuramlarını meydana getirmiştir. Bu makalede önce siyasî etik kavramına değinilmektedir. Daha sonra eylemin sonucuna odaklanan teleolojik etik, eylemin niyetini esas alan deontolojik etik ve son olarak eylemin öznesine vurgu yapan erdem etiği ile siyaset ilintisi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasî Etik, Teleolojik Etik, Deontolojik Etik, Erdem Etiği

Abstract

A policy devoid of ethical concerns leads to crisis. The ignorance of ethics is the basis of many problems experienced in the political arena in the past and today. This situation reveals the fact of how important ethics is in politics. Discussions on politics and ethics since ancient Greece have brought about serious differences of opinion. Different

views on what is good and right and how to live have created ethical theories. In this article, firstly the concept of political ethics is mentioned. Then, teleological ethics focusing on the result of the action, deontological ethics based on the intention of the action, and finally the virtue ethics emphasizing the subject of the action and politics are discussed.

Keywords: Political Ethics, Teleological Ethics, Deontological Ethics, Virtue Ethics.

Giriş

Mefhumlar dünyayı anlama ve anlamlandırmamızı sağlayan zihinsel araçlardır. Etik yaşamın her alanında varlığını hissettirmiş ve önemli bir yere sahip olan bir mefhumdur. Kişisel, toplumsal ve devlet olarak varılmak istenen, ideal olan gayeleri içermekte ve bu gayelere yönelik eylemde bulunma etkinliğini ifade etmektedir. Etik aynı zamanda siyasal alanda da öne çıkmaktadır. Değişen ve modernleşen dünyada bireyciliğin artmasıyla birlikte bazı değerlerin kökü aşındırılmıştır. Ahlâkî anlamda yaşanan zafiyetin siyasal alana yansımaları durumu etiğin önemini tekrar gündeme getirmiştir. Siyasal alanda yaşanan yozlaşma, yabancılaşma, siyasetçilere duyulan güven kaybı, insanî krizler, kişisel çıkar gibi pek çok sorun siyaset ve etik kavramlarını birlikte kullanma ihtiyacı doğurmuştur. Çalışmada ilk olarak siyaset ve etiği karşılayan siyasî etik kavramı izah edilmeye çalışılmıştır. Siyasî etiğin, sağlıklı bir yönetim için önemli bir araç olduğu, kavramın içeriği açıklanarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır. En iyi yönetim şekli olarak ifade edilen demokrasinin işlevsel ve sağlıklı bir şekilde işlemesi için siyaset ve etik kavramlarının iş birliği yapması gerekmektedir. Bu sebeple siyasette etiğin aktif olması gerekmektedir. Siyasal liderler burada önem arz etmektedir. Siyasette bulunması gereken adalet, erdem, sorumluluk, dürüstlük, hesap verebilirlik gibi etik kodlar siyasal liderler bağlamında ele alınmaya çalışılmıştır.

Antik Yunan'dan beri sistemli olarak siyaset ve etik iltisi kuramlar üzerinden ifade edilmeye çalışılmıştır. İlk olarak siyaset ve etik ilişkisine olumsuz bakış açısına sahip ve eylemlerin sonucunu önemseyen teleolojik etik kuram değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu değerlendirme siyaseti başarı olarak ele alan Machiavelli'nin görüşleri açıklanmaya çalışılacaktır. Deontolojik etik kuram, siyaseti sorumluluk bilinci ile değerlendirmektedir. Gerçekleştirilen eylemin niyetine odaklanan deontolojik kuran I. Kant üzerinden ele alınacaktır. Deontolojik etik kuram içinde yer alan dinî inançların siyaset ve etiğe nasıl yaklaştığı izah edilecektir.

Siyasî etik açısından karakteri ve eylemi gerçekleştiren kişiye vurgu yapan erdem etiği, çalışmada yer verilen son kuramdır. Bu kuramda siyaset, etik değerlere sahip kişilerce yerine getirilmesi gereken bir faaliyet olarak görülmektedir. Bu doğrultuda Batı düşüncesi geleneğinden Platon ve Aristoteles'in görüşlerine yer vermeye çalışılacaktır. İslâm düşüncesi geleneğinden ise Farabi'nin siyaset ve etik iltisine nasıl yaklaştığı izah edilmeye uğraşılacaktır.

Siyasî Etik Kavramı

Etik¹ insanların eylem, tutum ve davranışlarını oluşturma ve dünya görüşlerini şekillendirme potansiyeline sahiptir. Günlük yaşamda alınacak basit bir karardan başlayıp toplumsal alana yansıyan değerler bütününe kadar tüm yaşamı kapsayan elzem bir kavramdır (Bayram, 2013: 13). Felsefenin bir alt dalı olan etik, insanlar arasındaki aksiyon ve tutumlarda değere odaklanarak "işlerin nasıl yapılması gerektiğini" belirlemede rehberdir. (Sam, 2010: 9). Ahlâk felsefesi olarak da ifade edilen etik, ahlâkî değerlerin sistematize edilmiş boyutudur (Bozan, 2019: 345).

Etiğin kapsamına bakıldığında bireysel ve toplumsal olana dair tüm eylem ilişkilerini içerdiği ifade edilmektedir. Eylemi meydana getiren şartlar, eylemin amacı ve sonuçları, eylemin doğruluğu ve

¹ Bu çalışmada ahlâk ve etik kelimeleri aynı anlamda kullanılmaktadır.

yanlılığı, eylemin doğruluğunun temellendirilmesi gibi hususlar etiğin kapsamı içerisinde yer almaktadır (Usta, 2010: 165-166). Bir bütün olarak sosyal eylemleri vurgulayan ve temellendiren etik, bireyin sosyal eylemlerinden biri olan siyasal eylemi de kapsamaktadır (Bayram, 2013: 13).

Hiçbir siyasal sistem değerlerin olmadığı bir zeminde sağlıklı bir şekilde işlemez. Ancak bunun yanında toplumun tümünü memnun edebilecek bir yönetim sistemini oluşturmak da oldukça güçtür. Sağlıklı bir yönetim için ise değerlere ihtiyaç vardır (Yüksel, 2006: 190-191). Tam bu noktada etik devreye girmektedir. Zira bireyin dâhil olduğu tüm alanlar etik ile doğrudan ilintilidir. Etik ve siyasetin ortak paydası insan olduğundan aralarında organik bir ilişki söz konusudur.

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır. Dolayısıyla toplumsal alanda varlık göstermektedir (Maghaminiya, 2013: 105). Siyaset ise insanı insan yapan temel öğelerdendir. Aynı zamanda siyaset insanların bir arada yaşamaya başladığı andan itibaren var olan bir olgudur. İnsanların bir arada bulunduğu her yerde ise bir yöneten-yönetilen ilişkisi vardır. Buradan hareketle siyaset, bir arada yaşamının olmazsa olmaz bir varlık şartıdır ve siyasilik insanî bir niteliklidir (Güleç, 2004: 35). Siyaset faaliyeti bireylerden iktidara, iktidardan bireylere doğru olmak üzere çift yönlü ilişki ve etkileşim döngüsü olarak ifade edilebilmektedir (Çuhadar, 2007: 156-157). Siyasetin temel sorularından birkaçı, “en iyi yönetim şekli hangisidir, siyaset nasıl bir uğraş olmalıdır, ne yapmalı ve nasıl yapmalı ki içinde yaşanılan toplum ve dünya daha iyi, adil ve mutlu olabilsin” şeklindedir (Güleç, 2004: 32-35). Bu gibi soruların neticesinde yönetim şekilleri ortaya çıkmıştır. Günümüzde insanlık için en iyi yönetim şekli demokrasi olarak ifade edilmektedir. Demokrasi en kısa tanımıyla, iktidarın kaynağını halktan alan bir yönetim şekli olmasıdır (Güzel, 2018: 215). Saygın bir kavram olan demokrasinin işlevsel olması, toplumsal bilinç ve siyasetçilerin etik veya ahlâkî kaygıları ile doğru orantıdadır.

Geçmişte ve günümüzde siyasal alanda insanî buhranlar, yabancılaşma, siyasetten uzaklaşma, kamusal alanın daralması, insanî değerlerin kemirilmesi gibi pek çok sorunun yaşanmaktadır (Bayram, 2005: 43). Bilim ve teknolojide sürekli değişen ve gelişen dünyanın bazı değerleri derinden ve geniş bir şekilde aşındırdığı kaçınılmaz bir gerçektir. Bunun yanında siyasete ve siyasetçilere duyulan güven kaybı, siyasetçilerin etik endişelerinin zayıflaması hatta ahlâkî yönden endişe taşımayan, tamamen çıkar ve iktidarı elde etme yönündeki bazı tutumların sergilendiği görüşler giderek yaygınlaşmaktadır (Gökçe ve Örselli, 2011: 48). Yaşanan insan buhranların vahametinin ortaya çıkması, siyasetçilerin bahsi geçen tutumları neticesinde özellikle siyasette göz ardı edilen etiğin ne kadar mühim olduğunu göstermiştir. Siyasal yozlaşmanın topluma yansımaları neticesinde çıkabilecek problemlerin giderilmesi oldukça güç olabilmektedir. Bu anlamda özellikle ve öncelikle siyasette etik tutumların, etik ilkelerle donatılmış siyasetçilerin toplumu yönetmesi ve etkili olabilmesi adına siyasette etiğin sağlanması bir gerekliliktir. Bu gereklilik ve ihtiyaç siyaset ve etik kavramlarını aynı potada eriterek, her ikisinin içeriğini karşılayan siyasî etik kavramı meydana getirmiştir. Siyasî etik devletin topluma karşı etik yükümlülüğünü karşılayan elzem bir kavramdır. Devlet yönetiminin sağlıklı bir içeriğe sahip olmasında, barış, adalet, şeffaflık, hak ve hürriyetler gibi temel etik değerlerin sağlayıcı anahtarı olmaktadır (Yılmaz, 2013: 37-38). Burada birkaç yazarın siyasî etik tariflerini ifade etmek yerinde olacaktır.

Şerafettin Turan “Devlet ve ülke yönetiminde yönetenlerin ve yönetilenlerin uygulamaları, uymaları gereken, ilkeler, yöntemler demektir.” şeklinde (Turan, 1993: 315), Alâeddin Şenel ise “Siyasal farklılaşmayla ilgili yapıların, kurumların, rollerin, düşüncelerin ve eylemlerin; toplumsal yaşamın olanaklı, uyumlu, olumlu, verimli sürmesini sağlayacağı düşünülen normlardır.” (Şenel, 1993: 258) cümlesiyle tanımlamıştır. Her iki yazar da siyaset faaliyetinin hangi ilkeler üzerinden gerçekleştirileceğine vurgu yapmaktadır. Buradaki ilkeler ve değerler ancak etiğin siyaset faaliyetinde aktif olmasıyla

gerçekleşebilir. Cüneyt Yüksel ise siyasî etiği geniş bir biçimde şöyle ifade etmektedir (Yüksel, 2010: 31-34):

“Siyasette etik, hem parlamenterlerin davranışları hem de yasama sürecinin bütünü ile ilgilidir. Bu noktada özellikle parlamenterlerin birbirleri, çıkar grupları, seçim kampanyası katılımcıları, yürütmede görevli olan kamu çalışanları, seçmenleri ve genel olarak toplum ile olan ilişkileri önem kazanmaktadır. Siyasette etik kamu politikalarının ve müşterek kararların etik ilkelere bağlılığı ile de ilgilenmektedir... Siyasal faaliyet, sadece devlet yönetimiyle ilgili değildir. Dolayısıyla, sadece devlet yönetimi ile ilgili normlara ve kuralara indirgenemez. Siyasal faaliyet, aslen topluma ilişkindir ve öncelikli muhatabı toplumdur. Bu nedenle siyasal etik de toplum ve siyasetçi arasında oluşan ilişkiyi kapsar. Bu ilişki de insani, sosyal, kültürel, ahlâkî ve duygusal boyutlar içerir. Dolayısıyla, siyasette etik, siyaseti sadece devlet bağlamında değil de toplumsal havuzda oluşan çok yönlü bir faaliyet olarak ele aldığında yeterince değerlendirilebilir.”

Yüksel, siyasî etiğin, yöneten ve yönetilenleri yani toplumun tümünü kapsayan bir faaliyet olduğunun altını çizmektedir. Bunun yanı sıra siyasî etiğin bir odak noktasının da kamu yararı olduğunu ifade etmektedir. Bakıldığında demokrasinin ön koşullarından biri olan kamu yararı aynı zamanda siyasetin temel hedeflerindedir. Siyasal erk sahipleri ellerindeki gücü, kamu yararı için kullanmalı ve etik kaygılar taşıyarak kalkınmayı sağlamalıdır (Yüksel, 2010: 41). Kamu menfaatini sağlama noktasında da siyasî etik fonksiyonel bir araç olabilir.

Etik siyaset bir amaçtır. Yönetim faaliyetini gerçekleştirirken devletin ahlâkî sorumluluğudur. Aynı zamanda siyasette etiği öne çıkarmak, şuurulu bir yönetim etkinliğidir. Siyasette bulunması gereken temel etik kodlar arasında sayılan adalet, eşitlik, erdem, özgürlük, tarafsızlık, dürüstlük, hukukilik, şeffaflık, liyakat gibi pek çok değer, siyasî etiğin saha kapsamına girmektedir. Demokratik bir devlet, bireylerin etik bağlılıklarının olması ve siyasetçilerin etik kodlarla donatılmış olması beraberinde sağlıklı işlemektedir (Yüksel, 2010: 46-48).

Etik bir siyasetin en baştaki yürütücü ise şüphesiz siyasal liderlerdir. Siyasette etiği etkin kılabilme noktasında liderler önemli bir

verde durmaktadır. Siyasal liderin toplumu amaçlarına yönlendirme ve toplumu etkileme gücü vardır. Liderler sahip oldukları bu gücü, barış, adalet, hürriyet, toplumun kalkınması ve refahı adına kullanır ise başarı sağlayarak kalıcı ve takdire şayan bir siyasetçi vasfına sahip olabilir (Dâver, 1993: 21). Nitekim içinde yaşadığımız çağda toplumu etkilemek için otoriteden daha ziyade değer, inanç, ilke ve güven temelli bir liderlik biçimine ihtiyaç duyulmakta ve esas alınmaktadır (Akdoğan ve Demirtaş, 2014: 109). Siyasî etik de siyasetin ve toplumun bu taleplerine karşılık verme noktasında etkin ve önemi yadsınamaz bir kavramdır (Yılmaz, 2013: 38).

Max Weber'in "Meslek Olarak Siyaset" adlı eseri siyasî etik kavramı açısından önemli bir eserdir. Weber siyasal lideri tarif ederken şu soruyu sormaktadır: "Elini tarih tekerleğine koymasına izin verilecek biri ne tür bir adam olmalıdır?" Cevap olarak tutku, sorumluluk duygusu, uzaktan bakarak yargı verme yetkisi şeklindeki niteliklere sahip olunması gerekliliğini ifade etmektedir. Tutkudan kasıt burada sahip olunan davaya hırsla bağlanmak, sorumluluğu üstlenip eyleme geçme durumudur. Tabi bu kısır bir heyecan duygusuyla aynı tutulmamalıdır (Weber, 2017: 68-69). Weber'in üzerinde durduğu bu özelliklerin siyasette bulunması gereken etik kodları işaret ettiği söylenebilir.

Weber aynı zamanda etiği, inanç ve sorumluluk etiği şeklinde ikiye ayırmaktadır. Sorumluluk etiğini siyasî etik anlamında kullanmaktadır. Ayrıca inanç ve sorumluluk olarak tasniflendirdiği etiği, gerçekleştirilen eylemin sonuçları açısından değerlendirmektedir. İnanç etiğinde eylemin sonucuna odaklanmayan Weber sorumluluk etiğinde yani siyasî etikte, siyasetçinin eylem ve tutumlarının neticelerinin sorumluluğunun alınması gerektiğini ifade etmektedir. (Weber, 2017: 77-78).

Siyasî etik tüm bu ifadelerle ışığında evvela bir ideal olmaktadır. Çünkü gerek bireysel gerek toplum açısından ele alındığında birbirleri için gerekli olan siyaset ve etiğin iş birliği yapması arzulanan ve talep edilen hayatı gerçekleştirme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda siyasî etik, etik kodlarla donatılmış siyasetçiler ve siyasetin bu

kodlar üzerinden yürütülmesini sağlayan mümkün bir kavramdır (Sam, 2010: 80).

Siyasî etiğin hedefi, etik ilkelere dayanan siyasal iktidardır. Modern zihniyetle birlikte araçsal akıl, bireycilik vurgusu ve bunların siyasal alana tezahürüyle etik değerlerin kökü aşındırılmıştır. Devlet-birey ilişkisi arasında güven kaybı, yozlaşma, siyasal katılımda azalma, rüşvet, siyasal erkin kamu gücünü özel menfaatleri uğruna kullanması gibi pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir (Bayram, 2005). Etik ilkelerin ihlaline sebebiyet veren bu durumlara karşı yine siyasette etiği güçlendirmek bir çözüm yoludur.

Bunun yanında toplumun etik bağımsızlığı da önem arz etmektedir. İnsanların bireysel dünya görüşleri ve eylemleri toplumun etik yönden seviyesini meydana getirmektedir. Bu sebeple siyasal erk, etik değerleri geliştirmeye ve korumaya yönelik politikalar geliştirmelidir (Eryılmaz, 2008). Siyasî etik, birey, toplum ve devlet arasındaki doğal bağı güçlendirmede etkili bir araç ve faaliyettir. Demokratik adil bir yönetim-siyaset için siyasî etik bir sorumluluktur. Aynı zamanda toplumsal değerleri besleyen bilincin aşılmasını sağlayan bir faktör niteliği taşımaktadır. Üstü çizilen manevi değerlerin tekrar kazanılmasında da siyasî etik aktif bir rol oynayabilir. Siyasal faaliyette ve toplum düzenini sağlanırken, etiği hâkim kılmak siyasetçilerin üstlerine düşen önemli bir görevdir. Bu anlamda özellikle siyasal liderlere inkâr edilemez bir iş düşmektedir.

Etik Kuramlar ve Siyaset İlintisi

Etik ve siyaset insana has kavramlar olduğundan köken olarak insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak Antik Yunan'dan bu yana birçok düşünür etik ve siyaset ilintisini sistemli bir şekilde ele almış, tartışmış ve fikir üretmiştir. Aynı doğrultuda etik ve siyaset üzerindeki tartışmalar ciddi görüş farklılıklarını da beraberinde getirmiştir. Yaşamda nihai ve en yüksek iyiyi, adil bir toplumun ne gibi değerleri benimsediği veya benimsemesi gerektiği ve insanı ahlâken iyi kılan temel olguların neler olduğu üzerine gerçekleştirilen tartışmalar etik

kuramları meydana getirmiştir. Başka bir deyişle etik kuramlar, yaşama ve yaşama gayesine olan bakış açısıdır. Etik kuramlar ve siyaset iltisî, olumlu anlamda siyaset ve etiğin iç içe olduğu, birbirini kapsadığı ya da olumsuz anlamda tamamen ayrı alanlar olarak görüldüğü fikirler üzerinden yürütülmüştür. Çalışmada bu iltisî, konunun çok fazla genişleyeceği düşüncesiyle, kuramların bazı önemli temsilcileri bağlamında ele alınarak sınırlandırılmıştır.

Teleolojik Etik Kuram ve Siyaset

Teleolojik etik, gerçekleştirilen eylemlerin sonucuna yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle sonuççu-sonuçsal etik olarak da adlandırılmaktadır. Bir eylemin etik açıdan doğru veya yanlış, iyi veya kötü olması durumu o eylemin sonucu üzerinden anlaşılmaktadır. Teleolojik etik kuramda ahlâkî eylemin değeri, sonucu oranında kıymetlendirilir. Başka bir ifade ile teleolojik etik bir eylemin iyi veya kötü olması ya da doğruluğu veya yanlışlığını neticesi tarafından belirlendiğini, insan yaşamını ahlâkî olarak meşrulaştıran şeyin, söz konusu yaşamın insanı son tahlilde götürdüğü nihai gaye ya da yer olduğunu beyan etmektedir (Cevizci, 2018: 45-46). Ele alınan başat problem ise “en yüksek iyiyi” elde etmektir. En yüksek iyi demek en çok sayıda insana, en fazla iyiliği getirmek anlamına gelmektedir. Teleolojik etik ahlâkî eylemleri, bireylere ve topluma sağladığı fayda bazında değerlendirir (Usta, 2011: 43-44). Amaç edinilen şeyin eylemin sonunda kazanılması bahsi geçen eylemi etik yapan temel olgudur. Aynı zamanda doğru ve geçerli bir eylem statüsündedir. Sonucunda fayda sağlayan şey iyi ve doğrudur. Burada fayda, yarar anahtar kelimelerdir.

Teleolojik kuram, siyaset ve etik arasında negatif yönlü bir bağ kurmaktadır. Eylemin sonucundaki iyiyi amaç edinen teleolojik etik, siyasette de başarıya odaklanmaktadır. Siyaset ve etiğin iki ayrı alanlar olduğu ve bu kavramları birleştirme çabasının beyhude görülüşü ileri sürülmektedir (Sam, 2010: 81).

John Stuart Mill, Jeremy Bentham, Thomas Hobbes ve Niccola Machiavelli gibi düşünürler teleolojik etik kuram temsilcileri ara-

sında sayılmaktadır. Ancak çalışmanın sınırı dolayısıyla Machiavelli'nin düşüncelerini izah etmek siyaset ve teleolojik etik kuram ilintinin anlaşılması açısından yeterli görülmektedir.

Machiavelli her şeyden evvel siyasetin kendine has bir doğası olduğundan bahsetmektedir. Devletin en baştaki önceliği, varlığını korumak, sürdürmek, yurttaşlarını güvence altına almaktır. Siyasetin temel gayesi de başarıyı hâkim kılmak, iktidarı elde etmektir. Düşünür bu bağlamda siyaset ve etiği bir arada ele almamıştır. Ahlâkî olanı tümüyle reddetmemiş, toplumsal olarak bu değerleri önemli görmüş ve kabul etmiştir. Ancak siyasetçilerde ve siyasette bu değerleri dışladığı dikkat çekmektedir. Zira düşünüre göre siyasetin genel geçer itidali başarıdır. Machiavelli düşüncesine göre bu gayelere varmak, başarıyı sağlamak isteyen bir siyasetçi için lazım gelen araçların çekince olmadan devreye sokulması gerekmektedir. Machiavelli'nin bu tutumu, amaçların araçları meşru sayan bir düşünce tarzıdır. Bununla birlikte başarıyı elde etmek için kullanılan araçların sınırları olduğunu da belirtmektedir (Öztürk, 2004: 14).

Machiavelli siyasetin erdem, onur gibi etik ilkelerden beslenerek veya onlara dayanarak yapılamayacağını ve yapılmaması gerektiğini ileri sürmektedir. Türkçeye "Prens" olarak çevrilen eserinde bu düşüncesini şu cümlesi ile dile getirmiştir (Ağaoğulları, 1993: 286): *"Bazı özellikler erdem gibi gözüktür fakat yıkım getirir, bazı özellikler de kusur gibi gözüktür fakat güvenlik ve esenlik sağlar."*

Siyasal alanda etiğe yer vermeyen Machiavelli, asıl gaye olarak gördüğü iktidarı sağlamlaştırmak adına gerektiğinde şiddet ve korkuyu etkili birer araç olarak değerlendirmektedir. Eserinin "*Mazlumlara Zulüm Üzerine: Sevmek Mi İyidir, Korkulmak mı*" adlı XII bölümünde, halkın prensi sevmesinden ziyade korkması gerektiğinin altını çizmektedir (Machiavelli, 2014: 72-74). Düşünür burada prens olmanın gereğini, korkuyu bir amaç için salık verip iktidarını sağlamlaştırmak olarak gördüğü ve bunun bağlılığı sağlayan bir ölçüt olduğunu söylediği anlaşılmaktadır.

Machiavelli insan doğasını hırslı, güvenilmez, nankör, iki yüzlü ve fırsatçı olarak nitelendirmektedir (Alkan, 1993: 63). Dolayısıyla toplumu bir arada tutmak için etik değerlerden ziyade etkin güç, iktidar ve başarı endeksli itaati gerekli görmektedir. Bu bakış açısı siyasal liderin (prens) sahip olması gereken nitelikleri de belirgin hale getirmektedir. *“Kendi halkını ve senatörlerini öldürmesi, en yakın dostlarını hiç düşünmeden kendi çıkarları için harcaması, din dışı davranması, ahlâkî yönden eksik olması, erdem ve onur duygusu vermese de iktidara getirebilir.”* şeklindeki ifade hem lider tanımını hem de siyasî etik açısından düşüncesini açıkça ortaya koymaktadır (Machiavelli, 2014: 39).

Düşünür siyasal gücü elinde tutanların ihtimallere göre, cimri, baskıcı, soğukkanlı, araçları kullanmada ölçülü tutumlar sergilemesi gerektiğini vurgular. Düşünürün *“Ancak verdikleri sözü hiçe saymış ve insanların beyinlerini kurnazca uyutmasını bilmiş prensler büyük işler yapmışlardır ve sonunda dürüstlüğü temel almış olanlara üstün gelmişlerdir.”* (Machiavelli, 2014: 75) bu cümlesi siyasette gücü merkeze koyduğunu gösterdiği gibi güç uygularken etik değerlere riayet etmemeyi de tavsiye etmektedir.

Machiavelli siyasal zeminde etik değerlerin ayak bağı olacağı görüşünü benimsemektedir. Bu sebeple siyasetin etikten uzak bir zeminde icra edilmesi gerektiği üzerinde düşüncelerini yoğunlaştırmıştır. Siyaset etik iltisîne bakış açısının bir başka ifadesi ise şu şekildedir (Machiavelli, 2014: 76): *“Prensiğini korumak isteyen prens gerektiğinde, hayır işlerinde uzak durabilmeli, sözünden dönebilmeli ve dinî gruplara karşı zaman zaman otoritenin kimde olduğunu gösterebilmelidir. Yani durum değiştiğinde o durumun gerektirdiği her önlemi hiçbir çekince olmadan alabilmelidir. Yani söylediğim gibi, iyilik yapmaktan sürekli olarak kaçınmalı ve gerektiğinde acımasız olabildiğini de göstermelidir.”*

Deontolojik Etik Kuram ve Siyaset

Deontoloji terimi Grekçe, “ödev, görev, yükümlülük” manalarına gelen “deon” kelimesinden türetilmiştir. Deontolojik etikte bir eylemin

doğru veya yanlış olması, ahlâkî olup olmadığı hususu o eylemi meydana getiren ödev veya niyet ile ilişkilendirilmektedir. Bu kuramın temelinde, şuurlu ve sorumlu bir varlık olarak bireylerin gerçekleştirdiği bir takım ödevler veya yükümlülükler söz konusudur (Cevizci, 2018: 90). Deontolojik kuram, eylemin bizatihi kendine odaklanır. Doğru eylem ise ödevlerin yerine getirilip getirilmemesi üzerinden sorgulanmaktadır. Teleolojik etikte olduğu gibi eylemin sonucunun bir ehemmiyeti yoktur (Usta, 2010: 168). Ödev duygusuyla yerine getirilen doğru eylem burada öznedir.

Siyaset ve etik ilintisi üzerinden değerlendirildiğinde deontolojik kuramın olumlu bir imaj çizdiği söylenebilir. Zira yönetim ve siyasal faaliyetlerin belli kaideler veya yasalar üzerinden gerçekleştirilmesi gereğini savunur. Söz gelimi kamu kurumlarında çalışanların veya siyaset faaliyeti içerisinde yer alan kişilerin etik kodlar ile donatılmış olmaları, karar alırken veya uygularken belli kaidelerin dışına çıkmamasını engelleyici niteliktedir. Dolayısıyla siyasetçilerin veya bir meslek üyesinin uyması gereken kural, kaide veya ödevlerin tümünü kapsamaktadır (Usta, 211: 44). Buradan hareketle siyasette etik gerekliliğinin altı çizilmektedir. Deontolojik kuramda bir fiili ahlâkî kılan ana unsur dayandığı ilkedir.

Deontolojik etik kuram içinde birçok düşünür fikir üretmiştir. Immanuel Kant'ın ödev etiği, David Ross'un sezgici etiği ve ayrıca dinî inançlarda, insan yaşamındaki yeri ve kişilere ödev ve sorumluluk yüklediklerinden dolayı deontolojik kuram içine dâhil edilmektedir. İki büyük semavi din olan Hıristiyanlık ve İslâm inancı da bu kuram kapsamında değerlendirilmektedir (Cevizci, 2018: 91).

Deontolojik etik kuramında Immanuel Kant önemli bir yerde durmaktadır. Kant'ın ödev etiği, deontolojik kuramla örtüşmektedir. Kant ödev etiğinin merkezinde zamana, durumlara ve kişilere göre değişmeyen evrensel ahlâk yasası vardır. Bu yasanın temelinde kendine nasıl davranılmasını istiyorsan başkalarına da öyle davranmalısın, düşüncesi Kant'ın ödev etiğini özetler niteliktedir. Kant'ın ahlâk yasasında eylemleri motive eden ödevler, yükümlülükler ve kurallar vardır (Esen, 2020:301). Bireyler ahlâk yasasına

göre tutum ve davranışlarını sergilemektedir. Bu davranışlar ahlâk yasasına uyduğu müddetçe kişiler özgürdür. Uymadıklarında ise iç dürtülerinin tutsağı olup özgürlükler kaybedilir. Buradan hareketle ahlâklı olmak Kant için aynı zamanda özgür ve onurlu olmak anlamını taşımaktadır (Alkan, 1993: 70).

Kant için etik eylem, evrensel ahlâk yasasına uygun olarak ödev düşüncesiyle yerine getirilendir. Düşünür ahlâk yasası ve dinler arasında bir bağ kurmaktadır. Cevizci, Kant'ın ödev etiğinin "*Ortaçağ'ın dinî etiğinin modern versiyonu*" olduğunu söylemektedir. Çünkü ödev etiği, dinî inançlarda olduğu gibi insanların ahlâkî olarak görev ve sorumlulukları olduğunu kabul etmektedir. Doğru davranışın bu sorumluluktan ötürü eyleme geçilen, ahlâk yasasına uygun olan davranış olarak tanımlanmaktadır (Cevizci, 2018: 115). Bununla birlikte Kant'ın ödev etiği dinî etikten iki noktada ayrılmaktadır. Dinî etikte, insanların Tanrı tarafından gönderilen ahlâk kurallarına tam bir teslimiyetle itaati beklenir. Ancak Kant etiğinde insanın ahlâk yasasına riayet etmesi noktasında özgürdür. Bireylerin özgür oldukları takdirde ahlâken yapılması gerekeni doğal bir biçimde yapacağı düşüncesi hâkimdir. İkinci konu ise dinî etiğin kaynağı Tanrı iken Kant ödev etiğinin merkezinde insan vardır (Yıldırım, 2019: 515).

Kant'ın etiği siyasete dahi etmiş bir düşünür olduğu söylenebilir. "Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme" adlı eserinde siyaset etik ilişkisi üzerine değerlendirmeleri mevcuttur. Bu eserde politika ve ahlâk arasında zıtlığın olamayacağını ileri sürmektedir. Bu hususta şöyle bir açıklama yapmaktadır (Kant, 1960: 38):

"Politika "yılanlar kadar ihtiyatlı olun" der; ahlâk buna bir sınırlama koyar: "ama kumrular kadar da saf." Eğer bu iki düsturun aynı emir içinde bağdaşmalarına imkân yoksa politika ile ahlâk arasında bir mücadele, bir zıtlık var demektir; fakat bu iki düsturun birleşmesi mutlaka zarurî ise, zıtlık fikri abestir; hattâ politika ile ahlâkın nasıl bağdaştırılacağı sorusunu bir mesele olarak ortaya koymaya da lüzum yoktur. Her ne kadar "dürüstlük en mükemmel politikadır" cümlesi tatbikat tarafından maalesef sık sık yalanlan-

miş bir nazariye ise de, yine nazarı olan "dürüstlük her türlü politikadan daha iyidir" düsturu, hiçbir zaman cerhedilemediği gibi, politikanın da en esaslı şartlarından biridir."

Düşünürün bu ifadesinde etik kodlardan dürüstlük ilkesine değinecek politikanın etik olandan ayrılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Kant siyasal faaliyet içerisinde yer alan kişilere yönelik olarak da değerlendirmeler yapmıştır. Şöyle ki, ahlâkî prensiplerden hariç prensip tanımayan siyasetçi tasavvur edebileceğini, ancak kişisel çıkarlara yönelik faaliyet gösteren ve ahlâk biçen siyasetleri hayal dahi edemeyeceğini belirtmektedir. Kant, siyasetçilerin eylem ve tutumlarında dikkat etmeleri gereken etik prensipleri aynı zamanda vazife olarak ele almaktadır (Kant, 1960: 40). *"Eğer bir devletin teşkilâtında veya bir devletin diğeriyle münasebetlerinde, önüne geçilememiş hatalar bulunursa, bu uğurda şahsi menfaatlerini feda edecek olsalar bile, ellerinden geldiği kadar bu hataları düzeltecek yolları aramak... Bilhassa devlet başkanları için vazifedir."*

İnsanların bencilce temayülleri sebebiyle siyaset ve etik arasında her zaman bir mücadele olacağını, ancak böyle bir mücadeleden daima faziletin üstün çıkacağını savunmaktadır. Burada insanların ve siyasetçilerin ahlâk yasası ve ödev gereği doğru eyleme odaklanmaları da gerekli görülen bir faktördür. Kant siyasal faaliyetlerin etik olana saygı göstermeden ilerlemesini mümkün görmemektedir. Siyaseti güç ve karmaşık bir sanat olarak gören düşünür bu karmaşıklığın giderilmesi noktasında etiğe ihtiyaç duyulduğunu ve siyasetin etik ile birleştiği vakit bu karmaşıklığın giderileceğini ileri sürmektedir. Etiğin, siyasetin çözemediği düğümleri çözebileceğini düşüncesini taşıyan Kant, *"Politika ahlâk önünde dize gelmelidir; ancak böylelikle ki, politika, sönmek bilmez bir ışıkla parıldayacağı bir mertebeye yavaş yavaş bile olsa, yükselmeği umabilir."* (Kant, 1960: 48-49) ifadesiyle siyasetin yükselmesi şartını etik olana bağlamaktadır.

Deontolojik etik kuram içerisinde dinî inançlar da ele alındığı ifade edilmişti. Çalışma kapsamında yalnızca İslâm dinî inancında etik ve siyaset boyutu değerlendirilecektir. Etik açıdan bir dine inanmak neyin doğru neyin yanlış olduğu hususunda o dinin emirlerine

boyun eğmeyi, yasak koyduklarından kaçınmayı gerekli kılmaktadır (Yıldırım, 2019: 510). İslâm inancının, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in hadis ve sünnetleri olmak üzere iki ana kaynağı bulunmaktadır. Yaşamın tüm alanları bu kaynaklara göre açıklık kazanır ve tatbik edilir.

Kur'an-ı Kerim'de bir insan tasavvuru mevcuttur. Bu tasavvura göre insan en güzel şekilde yaratılmıştır. Akıl ve irade sahibi olduğu için diğer varlıklardan üstündür. Bundan dolayı insan kendisine, etrafındakilere, ailesine ve topluma karşı yükümlüdür. İslâm etiğinde insanın niteliği takva kavramı ile ifade dilmektedir. Takva kısaca Allah'ın yasakladığı şeylerden sakınmak, inanç üzere kulluğunu yerine getirmesi anlamına gelmektedir (Zengin, 2016: 6-10). Bu kavram bir yönü itibarıyla bireylerin eylem, tutum ve davranışlarının ahlâkî zeminini, diğer yönü itibarıyla da topluma ve dahi yaratıcıya karşı olan sorumluluk ve ödevlerin farkındalığını sağlayan etik şuuru temsil ettiğini söylemek mümkündür.

İslâm etiği anlayışında adalet, eşitlik, fazilet, sorumluluk, hak ve hürriyet, liyakat, dürüstlük gibi etik kodlar oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Zira İslâm etik anlayışının gayelerinden bir tanesi de erdemli ve ahlâkî ilkelere riayet eden bireyler yetiştirmektir. Bu anlayışa uygun olarak etik kodlar Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette ve hadis kaynaklarında geçmektedir (Çankır, 2018: 116). Örneğin, Maide Suresi 8. Ayetinde *"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan ve adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Adaletli olun. Çünkü o takvaya daha yakındır."* (Kur'an-ı Kerim, 5\8). Bir başka örnek İslâm peygamberi Hz. Muhammed'in veda hutbesindeki bazı ifadeleri eşitlik ilkesi üzerinden verilebilir. *"Ey insanlar! Rabbiniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Adem'in çocuklarıdır, Adem ise topraktandır. Arap'ın Arap olmaya, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü gibi; kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvadadır."* (Yaran, 2016: 17)."

İslâm etiğinde yönetim konusu da aynı çerçevede değerlendirilmektedir. Yönetimin içinde yaşanan çağın; sosyal, ekonomik, siyasî

şartlarına hâkim; örf, âdet, geleneklere ve tarihine vakıf; adil, dürüst, cesur, sorumluluktan kaçmayan, fazilet sahibi kimselerin elinde bulunmasının toplum ve devlet için selamet getireceği düşüncesi söz konusudur. Hadis kaynakları arasında yer alan Burahî'nin, "*İnsanları idare etmeyi üzerine alan kimse, kendini ve ailesini düşündüğü gibi yönettiği kimseleri düşünmedikçe kıyamet gününde cennetin kokusunu bile alamaz.*" ifadesi İslâm etiğinin hem siyasete bakışını hem de siyasetçilerin tutumuna yönelik açıklayıcı bir niteliktedir (Rüzgar, 2020: 76-80).

Siyaset etik ilintisi üzerinden bakıldığında Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışının temeli de İslâm'a dayanmaktadır. Bu anlayış "vedây'i hâlik-i kibriya" yani yaratıcının emanetleri olarak görülen reâya ve tebâa'ya karşı padişahın adaleti sağlayacak şekilde idare etmesi bir yükümlülüktür. Sultanın gücü ve ululuğu bu şarta bağlıdır. Adaletle hükmetmesi gereken sultanın bunu sağlamasındaki ön koşul tebaa'nın "Ulu'l-emre itaat" dir. Yani sultana mutlak bağlılık gerekmektedir. Osmanlı'da siyasî otorite merkezî ve mutlak bir konumdaydı ve dinî otorite ile de bütünleşmişti (Güleç, 2004: 182-183).

Osmanlı'da siyaset anlayışıyla ilgili Kınalızade Ali Efendi'nin adalet dairesi (daire-i adalet) de dönemin idare anlamında başvuru olan önemli kaynakları arasındaydı. Adalet dairesi devlet, toplum ve inanç arasında bir sacayağı tesis etmektedir (Kınalızade Ali Efendi, 2021: 490): "*Dünya'nın iyileşme sebebi adalettir. Dünya duvarı devlet olan bir bahçedir. Devlet nizamını sağlayan hukuktur, bu hukuku koruyan siyasal otoritedir. Ordu olmadan sultan hâkimiyet kuramaz, bol üretim yapan tebaa vergi verir, hazine dolar, hazinesi dolan sultan büyük ordu kurup fetih yapabilir, vergi veren halkın müreffeh olması şarttır. Bunun için de sultanın adalete dayalı bir idare sergilemesi gerekmektedir.*"

Erdem Etiği Kuramı ve Siyaset

Erdem, insanı ahlâkî iyiye yönlendiren, bilgelik, yiğitlik, doğruluk gibi niteliklerin genel adıdır (Arıkan, 2018: 596). Ahlâkî bir duru-

mun gerçekleşebilmesi için kişinin sahip olması gereken beceri, yetenek ve özelliklerdir (Yılmaz ve Aksoy, 2017: 21). Erdem etiği diğer kuramların aksine eylemin sonucuna veyahut niyetine değil, eylemi gerçekleştiren kişiye, özneye yoğunlaşmaktadır. Kişilerin erdemli olmaları hakkında, duyarlılık, deneyim, gelenek ve inançların etkin ve önemli olduğu söylenmektedir (Cevizci, 2018: 134-136). Bu ekseninde erdem etiği ile dinler arasında bir bağ kurulmaktadır. Özellikle İslâm inancı ile erdem etiği arasında yakınlıktan bahsedilmektedir. Yaran'ın İslâm ahlâk anlayışının diğer etik kuramlarını dışta bırakmamakla birlikte esas itibarıyla erdem etiği olduğu yönündeki tespiti bu bahsi izah etmektedir (Yaran, 2016: 37).

Siyasî etik kavramı üzerinden erdem etiğine bakıldığında olumlu bir izlenim gözlenmektedir. Siyasete ve siyasetçilere duyulan güvenin asgariye indiği bir dönemde erdem etiğinin ehemmiyeti giderek artmaktadır. Geçmişte ve günümüzde siyasal alanda yaşanan yozlaşma, yolsuzluk, insanî krizler, siyasal istikrarsızlık, ahlâkî çözüme gibi pek çok problem etik ve erdem etiği doğrultusunda çözüme kavuşabilir (Yılmaz ve Aksoy, 2017: 20). Aynı zamanda yaşanan bu sorunlar siyasette erdemini zaruriyetini ve erdemli siyasetçilerin iktidarı elde tutması gereğini de pekiştirmektedir.

Kendini bilme, adil, doğru ve dürüst olma, vatanperverlik gibi hasletler toplumun tümü tarafından kabul görüp, talep edilen erdemlerdir. Bunun yanında toplumdaki bireylerin de bu niteliklere sahip olması lazımdır. Aile, eğitim, sosyal yapı vb. faktörler vasıtasıyla bu gereklilik desteklenmelidir (Sam, 2010: 31). Böylelikle kişiler bir taraftan sosyal değerler kazanarak çevreye uyum sağlarken bir taraftan da adalet, eşitlik, insan hakları, ahlâka dayalı özgürlük gibi değerlere sahip olacaktır. Siyasal liderler ve siyasetçiler toplumun sorumluluklarını üstlendiklerinden dolayı en temel erdem olarak barışı istemelidir. Birey bazında ise özgürce erdemli eylemlerde bulunabilmek için temel hak ve hürriyetlerin korunup güvence altına alınması lazımdır. Çünkü özgür olmayan bir toplumda insanların erdemli duruş sergilemelerini beklemek gerçek dışıdır. Son tahlilde,

siyasetin etik bir zeminde sağlıklı işlemesi için siyasilerin ve bireylerin erdem etiğine elverişli eylemlerde bulunmaları bir ön koşuldur (Yılmaz ve Aksoy, 2017: 21-23). Ayrıca siyasiler toplumu etkileme ve yönlendirme gücüne sahip olduklarından bu değerleri koruyup geliştirecek politikalar üretebilmeli bu anlamda teşvik edici uygulamalar hayata geçirmelidir.

Antik Yunan'dan beri erdem kavramı pek çok düşünürün ilgi odağı olmuş, mutluluğa ve iyi olana ulaşmak için erdem kavramı üzerinden fikir üretilmiştir. Batı düşünce geleneğinde olduğu kadar İslâmi düşünürler tarafından da erdem kavramı ele alınmıştır. İdeal yaşama ulaşmak için erdem kavramı her dönem güncelliğini korumuştur. Antik Yunan düşünürlerinden Platon'un etik görüşlerinde erdem ve mutluluk bir aradadır. Platon idealist bir yaklaşıma sahiptir. Ona göre devlet, toplum ve insan arasında mesafe yoktur. İyi insan iyi yurttaştır, iyi yurttaş iyi toplumda mümkündür ve iyi toplum iyi-ideal devlette gerçekleşir. Platon düşüncesinin merkezinde, asıl amaç devlettir (Ağaoğulları, 2011: 98-99).

Platon'a göre dört temel erdem vardır. Bunlar bilgelik (hikmet), cesaret (yiğitlik-şecaat), ölçülülük ve adalettir. Adalet erdemi en mühim olanı ve diğer erdemleri içine alan bir erdemdir. Düşünürün ideal devleti sınıflı bir toplumdan meydana gelmekle birlikte her sınıfın erdemi farklıdır. Üretici-zanaatkâr sınıfının erdemi ölçülülük, koruyucu-askerler sınıfının erdemi cesaret ve yönetici sınıfının erdemi bilgeliktir. Düşünürün tasavvur ettiği bu sistem doğru ve eksiksiz işlediğinde adalet erdemi gerçekleşir. Ancak adalet anlayışının temelinde, her yurttaş ve her sınıfın kendileri için en iyi olan yerde kalması, kendi görevini icra etmesi olarak değerlendirilmektedir. Aksi halde adalet gerçekleşmemiş olacaktır. Adaletsizlik veya ahlâk zaafı olarak nitelediği şey, var olan düzen başkaldırmaktır (Safi, 2018: 65-66).

Platon'un ideal devlet düzenin bozulmaması için veyahut sınıflar arasında hareketlilik olmaması adına yararlı yalan olarak da belirttiği "Üç Cevher Yalanı" mitosuna zaman zaman başvurmaktadır. Bu

mitos, her sınıfın ayrı bir cevheri temsil ettiği ve her cevherin ait olduğu düzen içinde kalmasını sağlamaktadır. Ayrıyeten siyasal düzeni sağlamak uğruna gerekli hallerde etiğin dışına çıkmak veya şiddet gibi belli başlı araçların kullanılmasını ancak sürekli müracaat edilecek yöntemler olarak kullanılmaması belirtmektedir. (Ağaoğulları, 2011: 101).

Platon'a göre devletin\siyasetin görevi erdemi hayata geçirmektir. Bu bağlamda siyaseti ahlâka feda ettiği ifade edilmektedir. Siyasî etik söz konusu olduğunda ahlâkî olanın siyasetten daha yüksek bir değer olduğunu söylemektedir. Ayrıca siyasetin bir görevini de erdemli bireyler yetiştirmek olarak belirtmiştir. Bu nedenle siyasetin bilge kişilerin faaliyet alanı olarak görmektedir (Turan, 1993: 322). Platon Devlet adlı eserinde filozoflar yönetici olmadıkça ya da yöneticiler filozoflaştırılmadıkça tasarlanan ideal devletin mümkün olmayacağını izah etmektedir. Herkese kendi yapacağı iş benimsetilmediği sürece devletin başı dertten kurtulmayacak şekilde bir ekleme de yapmıştır. (Platon, 2020: 182).

Siyaset ve etik hakkında fikir üreten bir diğer düşünür Aristoteles'tir. İyinin nihai amacı mutluluğa ulaşmaktır. Mutluluk ise erdeme uygun gerçekleştirilen eylemlerdir (Bilge, 2012: 63). Aristoteles'te siyaset ve etik iç içedir. Her ikisini de insan eylem, tutum ve davranışları ile ilgilenen pratik bilimler içinde ele alır. Siyaseti, bu bilimlerin en kapsayıcı olarak niteler. Düşünüre göre siyaset bu bilimler içinde en kapsayıcı, en geniş perspektife sahip olanıdır. Siyaseti en önemli bilim olarak görmesinde, siyasetin amacının diğer tüm bilimlerin amaçlarını kapsamayı yer almaktadır. Çünkü siyaset insan için iyi olana ulaşmayı hedefler. Bu sebeple diğer bilimlerden daha üstün ve kapsayıcıdır. Hatta düşünür siyaseti diğer amaçların gerçekleşme şartı olarak da görmektedir (Ağaoğulları, 2011: 134-135).

Etiğin amacı kişisel mutluluk, siyasetin amacı ise toplumsal mutluluk ve refahıdır. Bütünün iyiliği parçanın iyiliğinden daha önemli olduğu için de siyaset, etiğin üzerindedir (Alkan, 1993: 55). Aristoteles için siyaset, bireylerin etik gelişimine yardım ederek erdemli olmaya sevk etmelidir (Ağrman, 2018: 681). Siyasetçilerin sorumluluklarının

üzerinde de durmaktadır. Adaleti erdemın bir parçası olarak değil erdemın bütünü olarak ifade etmektedir. Adaletin uygulayıcısı ise devlettir (Safi, 2018: 67-68). Bu anlamda siyasetçilere iş düşmektedir. Adil bir toplum için siyasetçiler ve toplumun da bu erdeme sahip olmaları gerekmektedir. Siyasiler ayrıca, toplumun erdemli yaşamasını sağlayabilmek için düzenlemeler yapmalıdır (Kart, 2016: 116-117).

Batı düşüncesinde Platon ve Aristoteles, erdemi mutluluğa ulaşmanın yolu olarak okumuştur. Erdem etiği hususunda İslâmi düşünürlerin fikirleri de oldukça kıymetlidir. Farabi, “El Medinetü’l Fazıla” adlı eserinde siyaset, toplum ve erdem üzerine görüşlerini sistemli bir şekilde izah etmiştir. Erdemli siyasetin dayanacağı prensipleri sıralamıştır. Burada düşünürün, Platon gibi Antik Yunan filozoflarından etkilendiğini belirtmek gerekmektedir.

Farabi’nin ideal devlet anlayışı erdemli şehir olarak tezahür eder. Düşünürün tasavvur ettiği devlet insanlığı kuşatan bir dünya devletidir (Ülken, 2020: 83-84). Siyasal otoriteyi, ilahi menşeli bir yasa etrafında teşkilatlandırır (Toka, 2018: 25). Farabi erdemli şehri şöyle tarif etmektedir (Farabi, 2021: 85-85):

“Her insan, yaşamak ve üstün mükemmeliyetlere ulaşmak için yarılmışta birçok şeylere muhtaç olup bunların hepsini tek başına sağlayamaz. Her insan bunun için çok kimselerin bir araya gelmesine muhtaçtır. Her fert bu ihtiyaçlardan ancak üzerine düşeni yapar... Böylece her fert tabiatındaki mükemmelleşme ihtiyacını, ancak muhtelif insanların yardımlaşma maksadıyla bir araya gelmeleriyle elde edilebilir. Muhtelif insanların bir araya gelmelerinden topluluk peyda olur... Sakinlerin ancak saadete ulaşmak maksadıyla yardımlaşmaları bir şehir, fazıl bir şehir olur. Zaten, saadete erişmek maksadıyla kurulan her topluluk da fazıl bir topluluk sayılır. Onun içindir ki bütün şehirleri saadete erişmek maksadıyla el ele vererek çalışan bir millet de fazıl bir millettir; bütün milletleri saadete ulaşmak maksadıyla el birliğiyle çalışan bir dünya da fazıl bir dünya olur.”

Farabi erdemli şehri sağlıklı bir vücuda benzetir. Erdemli şehirdeki hâkim uzuv ise siyasal liderdir. Siyaset, siyasal liderler tarafından gerekleri dikkate alıp yerine getirilmesi dolayısıyla yönetme sanatını icra etmesi olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle siyaset, bilfiil

yönetme ameliyatıdır (Türker ve aksu, 2018: 39). Farabi'nin devletinde siyasal lider önemli bir yer kaplar. Eserinde liderlerin sahip olması gereken özellikleri ayrıntılı bir şekilde irdelemiştir. Sağlıklı olmak, anlama kavrayışı tam, kuvvetli hafıza, doğru ve dürüstlüğü seven, azim ve irade sahibi, cesur, adaleti ve adalet ehlini seven gibi on iki maddelik özellikler sıralamaktadır (Farabi, 2021: 93-95). Bu özellikler incelendiğinde erdemli şehri yönetecek liderin üstün ve "Emir nübüvvet hırkası kuşanmaya ehil birisi olmalıydı." sözüyle tarif edilen ve neredeyse peygamberce birisi olması gerektiği anlaşılmaktadır. Neyse ki Farabi, bu düşüncenin oldukça zor bir ihtimal olduğunun farkındadır. Bununla birlikte, böyle toplumların her zaman mümkün olmayacağını da belirtir (Oktay, 1998: 207).

Farabi'nin erdemi esas alan bir siyaset anlayışı olduğunu söylemek mümkündür. Erdemli ve bilge liderlerin yönettiği toplumunda aynı şekilde erdemli olacağı görüşünü savunmaktadır. Dolayısıyla siyasetçilerin etik sorumluluğu son derece önemlidir. Burada siyasal liderlerden beklenen bu sorumluluğu yerine getirme konusunda özenli davranmaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

İnsanların eylemlerini yönlendirme işlevi olan, değerleri sistematize eden bir kavramdır. Kişisel mutluluğa ulaşma yolunda oldukça kuvvetli ve insanların dünya görüşlerini oluşturan değerler kümesidir. Aynı zamanda etik sosyal bir kavramdır. Toplumsal bir yönü de bulunmaktadır. İnsanın sosyal eylemlerinden biri olan siyasal eylemi de kapsamaktadır. Siyasetin, adil ve demokratik olabilmesi için bazı değerlere sahip olması gerekmektedir. İktidarı elde etme amacı, bu amacın elde edilme şekli ve iktidarı kullanma faaliyetleri, etiği siyaset biliminin içine almaktadır. Etik kaygılardan yoksun bir siyasetin yaşama şansının olmadığı gibi insanî buhranlara da yol açmaktadır. Bu sebeple siyaset ve etiğin aynı zeminde ele alınması gerekmektedir. Siyasî etik bu gerekliliği karşılayan bir kavramdır. Devletin ahlâkî yükümlülüğünü ifade etmektedir. Siyasî etik demokrasinin işlevsel olmasında önemli bir araçtır.

Toplum erdemli ve etik bir siyaset ve siyasetçi talep eder. Bu talep bağlamında siyasî etik kavramı, toplum ve devlet arasındaki ilişkide önemli bir yerde durmaktadır. Siyasetçilerin yönetim görevlerini yerine getirirken uymaları gereken kurallar, yerine getirmeleri gereken yöntemlerdir. Farklı bir ifade ile yönetimi elde etme metodudur. Topluma karşı üstlenilmiş olan sorumluluk, kamu menfaatini sağlamak ancak etik ile birleştiğinde sağlanmış olacağından, siyasî etik önem arz etmektedir. Siyasal faaliyet, topluma ilişkindir ve öncelikli muhatabı toplumdur. Bu nedenle siyasî etik de siyasetçiler ve toplum arasında oluşan münasebeti oluşturur. Burada gücü elinde bulunduran siyasetçilerin de sahip olduğu etik değerler önemlidir. Siyasal faaliyetler, kişisel çıkarların değil kamusal çıkarları gözeten ve üstün gören kişilerce yerine getirilmelidir. Bunun için adalet, eşitlik, erdem, dürüstlük, liyakat, hesap verebilirlik, şeffaflık gibi etik kodların siyaset faaliyetinin içinde aktif ve etkin olması gerekmektedir. Siyasetçilerinde betik kodlarla donatılmış kişiler olması gerekmektedir. Fakat bunların toplumsal anlamda bir karşılığı da bulunmalıdır. Toplumun etik şuuru yüksek bir seviyede olması gerekmektedir. Siyasetçiler bunu sağlayacak politikalar üretmek ve teşvik edici uygulamalar için çalışmalıdır.

İnsan hayatının ve eylemlerin nihai gayesini belirlemede geliştirilen düşünce alanları etik kuramları meydana getirmiştir. Geçmişten günümüze kadar etik ve siyaset üzerine yapılan tartışmalar etik kuramlar içinde sıralı bir şekilde ele alınmıştır. Teleolojik etik kuram odağına eylemin sonucunu koymuştur. Etik bir eylem gerçekleştirilen eylemin sonucuna ilişkindir. Burada eylemin kendisi mühim değildir. Siyaset ile de bu şekilde bir bağlantı kurmuştur. Machiavelli üzerinden değerlendirildiğinde, önemli olan siyasal başarı yani gücü ele almaktır. Bunun meşru bir yolla yapma gayesi veya gayreti söz konusu değildir.

Deontolojik etiğin siyaset ile olumlu bir ilinti kurduğu gözlenmiştir. Kant bağlamında ele alınan kuramda siyasal faaliyetin belli kaideler, yasalar, değerler üzerinden inşa edilmesi gerektiği sonucuna

varılmıştır. Kant siyasetin, etik değerlerden yoksun olduğunda yükselemeyeceğini vurgulamıştır.

Diğer kuramların tam aksine kişiyi ele alan erdem etiği kuramı siyasal faaliyet içinde erdemi öne çıkarmaktadır. Batı ve İslâm düşünce geleneğinde ele alınan erdem kavramına yaklaşımlar farklıdır. Platon ideal devlet tarifi yaparken, bilgelik, yiğitlik, ölçülülük ve adalet şeklinde dört erdemden bahseder. Toplumun her sınıfının erdemi de ayrı olmaktadır. Siyasetçiler bilge erdemine sahip olması gereği üstünde duran düşünür her sınıfın kendi alanında kalması gerektiğine toplumu inandırması beklenir. Platon'un ideal devleti sınıflara dayalı kapalı bir toplumdur.

Doğu medeniyetinde erdem etiği kuramı İslâm inancı ile doğrudan bağlantılıdır. Farabi'nin erdemli şehir tasavvuru ideal devlet anlayışını oluşturmaktadır. Siyaset felsefesini, erdem(fazilet), toplum ve mutluluk kavramları ile oluşturmaktadır. Eserinde siyasal liderlerin sahip olması gereken nitelikleri sıralamıştır. Bu bağlamda Farabi için erdemli bir toplumun tesisinde lider önemli bir yerde durmaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A. (2011). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A. (1993). "Siyasal Ahlâk ve Devlet". *Siyasal Ahlâk ve Siyasal Ahlâksızlık*. (Der.) T. Alkan. Ankara: Bilgi Yayınları
- Ağırman, F. (2018). Aristoteles: Devlet-Birey İlişkisinde Devletin Önceliği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6 (13): 676-683.
- Akdoğan, A. ve Demirtaş, Ö. (2014). Etik Liderlik Davranışlarının Etik İklim Üzerindeki Etkisi: Örgütsel Politik Algılamaların Aracı Rolü. *Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16 (1): 107-124.
- Alkan, T. (Der.). (1993). *Siyasal Ahlâk ve Siyasal Ahlâksızlık*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Arikan, S. (2018). Türkçede İkili Karşıtlık Kavramları Olarak Erdem ve Kusura. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7 (1): 592-606.

- Bayram, A. K. (2009). Modernlik ve Sosyal Bilimler: Bilgi, İktidar, Etik ve Toplum. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1): 1-26.
- Bayram, A. K. (2013). "Etik, Ahlâk ve Siyasal Değerler". *Bilim ve Ahlâk*. (Der.) C. Vatandaş. İstanbul: Açılım Kitap.
- Bilge, M. (2012). Gelenekselden Moderne Etik ve Siyaset. *Zonguldak Karalmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (15): 97-108.
- Bozan, M. (2019). Mesleki Ahlâktan İş Etiğine: Kamuda Değerler Dönüşümü. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (20): 342-353.
- Cevizci, A. (2018). *Etik-Ahlâk Felsefesi*. 3. Basım, İstanbul: Say Yayınları.
- Çankır, B. (2018). "İslâm Kültürü ve Batı Kültürü Sentezli "Yönetmel Etik". *International Conference On Empirical Economics and Social Sciences (ICEESS"18)*. (Der.) B. Darıcı, H. M. Ertuğrul, F. Ayhan. Bandırma: Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi.
- Çuhadar, C. (2007). Siyaset Kavramının Felsefi Kökenleri. *Dini Araştırmalar*, 10 (30): 153-168.
- Dâver, B. (1993). *Siyaset Bilimine Giriş*. 5. Basım, Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Eryılmaz, B. (2008). Etik Kültürünü Geliştirmek. *Türk İdare Dergisi*, (459): 1-12.
- Esen, D. (2020). Teleolojik ve Deontolojik Kuram Bağlamında İşletmelerin Etik Çalışmalarının Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (1): 296-320.
- Farabi, (2021). *El-Medînetü'l Fâzıla*. (çev. B. Güneş), İstanbul: Çağdaş Kitap.
- Gökçe, O. ve Örselli, E. (2011). Kamu Yönetiminde Etik ve Etik Dışı Davranış Algısı. *İş Ahlakı Dergisi*, 4 (7): 47-63.
- Güleç, C. (2004). *Politik Psikoloji Penceresinden Siyaset Ahlakı, Kimlik ve Laiklik*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Güzel, M. N. (2018). Antik Demokrasi ve Modern Demokrasi Kavramlarının Kuvvetler Ayrılığı İlkesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23 (38): 205-231.
- Kant, I. (1960). *Ebedî Barış Üzerine Felsefi Deneme*. (çev. Y. Abadan ve S. L. Meray), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Kart, B. (2016). Etik Politikayı Önceler Mi? Aristoteles'in Yanıtı ve Günümüzde Politika. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, (4): 112-134.
- Kınalızâde, A. Ç. (2020). *Ahlâk-İ Alâî*. (çev. M. Demirkol), 3. Basım, Ankara: Fecr Yayınları.

- Kuran-ı Kerim; Maide: 5/8.
- Machiavelli, N. (2014). *Prens*. (çev. H. İlhan), Ankara: Alter Yayıncılık.
- Maghaminiya, M. (2013). "Hukuk Bilimi ve Etik". *Bilim ve Ahlâk*. (Der.) C. Vatandaş. İstanbul: Açılım Kitap.
- Oktay, C. (1998). *Siyaset Yazıları "Hum Zamirinin Serencamı" ve Diğerleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Öztürk, N. K. (2004). Machiavelli- Weber Perspektifinde Siyasal Liderlik Etiği. *Amme İdaresi Dergisi*, 37 (2): 13-30.
- Platon. (2020). *Devlet*. (çev. S. Eyüpoğlu ve M. A. Cimcoz), 43. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rüzgar, N. (2020). İslâm Geleneğine Göre Yöneticilerin ve Liderlerin Taşıması Gereken Özellikler. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 3 (1): 72-96.
- Sam, R. (2010). *Siyasi Değer ve Siyasi Etik*. İstanbul: Ezgi Kitapevi.
- Şafi, İ. (2018). Adalet ve Siyaset İlişkisi Üzerine. *Fatih Sultan Mehmet İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (12): 63-74.
- Şenel, A. (1993). "Siyasal Ahlâk: Kapsamı, Açmazları, Tipolojisi". *Siyasal Ahlâk ve Siyasal Ahlâksızlık*. (Der.) T. Alkan. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Toka, T. (2018). Fârâbî ve Kant'ın Siyaset Felsefesinde Toplum ve Hukuk. *Felsefe Arkivi*, (48): 21-44.
- Turan, Ş. (1993). "Tarih Boyunca Siyasal Ahlâk". *Siyasal Ahlâk ve Siyasal Ahlâksızlık*. (Der.) T. Alkan. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Türker, Ö. ve Aksu, İ. (2018). Fârâbî Felsefesinin Temel Erdemleri. *Edebali İslâmiyet Dergisi*, 2 (4): 25-51.
- Usta, A. (2010). Kamu Görevlisinin Etik Amaç ve Ahlâkî Yükümlülüğüne Yönelik Bir Değerlendirme. *Türk İdare Dergisi*, (468): 159-181
- Usta, A. (2011). Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlâk. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (2): 39-50.
- Ülken, H. Z. (2020). *İslâm Felsefesi Eski Yunan'dan Çağdaş Düşünceye Doğru Kaynakları ve Etkileri*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Weber, M. (2017). *Meslek Olarak Siyaset*. (çev. L. Özşar), Bursa: Biblos Kitabevi Yayınları.
- Yaran, C. S. (2016). *Ahlâk ve Etik*. 2. Basım, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Yıldırım, A. (2019). Ödev Etiğinin Dini Etik Açısından Değerlendirilmesi. *İBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel sayı, 508-519.

- Yılmaz, N. (2013), "Siyasal Etik Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme". *Bilim ve Ahlâk*. (Der.) C. Vatandaş. İstanbul: Açılım Kitap.
- Yılmaz, N. ve Aksoy, M. (2017). Ethics in Politics: Political Virtues of Citizens And Politicians. *The Journal of International Scientific Researches*, 2 (7): 19-23.
- Yüksel, C. (2006). Kamu Yönetiminde Etik ve Türk Kamu Yönetiminde Etik Hakkında Yeni Yasal Düzenlemeler. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 64 (2): 167-212.
- Yüksel, C. (2010). *Siyasette Etik Dünyada ve Türkiye’de Siyasette Etik, Siyasetin Finansmanı, Altyapı ve Uluslar Arası Uygulamalar*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Zengin, Z. S. (2016). "İslâm, Ahlâk ve Etik". *İslâm’da Ahlâk ve Etik Kavramsal ve Kuramsal Tartışmalar Semineri 2*. (Der.) İ. E. Sula. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yayını.